

РЕСПУБЛИКАМИЗДА ЖУН ТОЛАСИНИ ЕТИШТИРИШ ВА УНИ ҚАЙТА ИШЛАШНИНГ ДОЛЗАРБ ЕЧИМЛАРИ

Махмудов Абдулрасул Абдимажитович

катта ўқитувчи,

Фарғона политехника институти

ANNOTATSIYA

Республикада жун толасини етиштириш ва уни қайта ишлаш муаммоларини ҳал этиш муҳим аҳамият касб этади.

Калит сўзлар. Аррали цилиндр, толани чўткага илдиргич, спирт, сода ифлосликни олиб ташлагич.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 8 июлдаги ПҚ-5178 қарорига асосан республика иқлимига мос жун йўналишидаги майда шохли молларни импорт қилиш орқали уларнинг сони ошириш, жунни қайта ишлаш қувватлари ташкил этиш ҳамда аҳоли жунни қайта ишлаш ва ундан тайёр маҳсулот ишлаб чиқариш йўналишида хунармандчиликка ўргатиш масалари қўйилган. Ўзбекистонда қадимда жундан, айниқса, қўй ва туя жунидан кигиз босиш, гилам тўқиш бой анъанага эга. 20-асрнинг 20-йилларида майда тарқоқ хунармандлар артелларга бирлашиб, саноат тарзида маҳсулот ишлаб чиқаришни ташкил этилиши билан жунни қайта ишлаш саноатига пойдевор қўйилди. Жунни дастлабки қайта ишлаш корхонаси дастлаб 1930 йил ишга туширилган. 2-жаҳон уруши йилларида Қўқон йигирув-тўқув фабрикасида ярим жун адёллар ишлаб чиқариш йўлга қўйилган. 1970 йилларда лойиҳа қуввати 2 млн. м² бўлган Хива гилам комбинати ишга туширилди. Унинг таркибида аппарат тизимида жун ва кимёвий толалар аралашмасидан йигирилган ип ишлаб чиқарувчи фабрика, тўқув корхонаси ва пардозлаш цехлари мавжуд. 1980 йил Фарғона вилоятида Олтиариқ ип йигирув фабрикасида пневмомеханик йигириш усулида йўғон жун иплари ишлаб чиқарила бошланди. 1990 йилдан шу корхонада Франция билан жун толасини дастлабки қайта ишлаш қўшма корхонаси ишга туширилган.

Республикада мустақилликка эришгандан кейин республикада товар ишлаб чиқаришда тадбиркорликка ва хусусий секторга эътибор кучайтирилди.

Натижада жун маҳсулотлари ишлаб чиқариш бўйича кичик хусусий корхоналар, турли фирмалар ташкил этилди. 1997 йилда Наманган вилоятида қурилиб ишга туширилган “Косонсой-Тикмен” Ўзбекистон –Туркия қўшма корхонасида жун толасидан костюм ва пальтолар тикиладиган мовут матолар, адёл каби маҳсулотлар ишлаб чиқарилган.

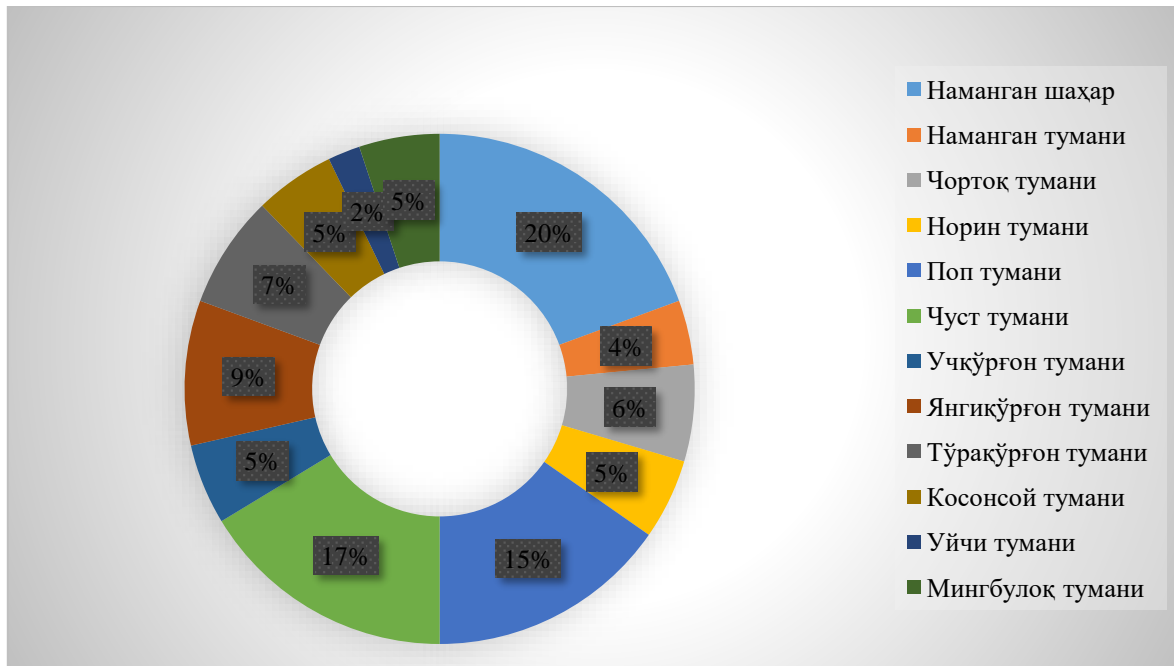
2000 йилга келиб Ўзбекистонда 2,8 млн. м² жун газламалар, 1,5 млн. м² гилам ва гилам маҳсулотлари ишлаб чиқарилди.

Жун саноати учун асосий хомашё етказиб берувчи тармоқ чорвачилик ҳисобланади. Ўзбекистонда бу саноатни ривожлантиришнинг қатор имкониятлари, географик ва иқтисодий омиллари мавжуд.

Жун толасидан тайёрланган маҳсулотлар табиий хоссалари, кўркамлиги, мустаҳкамлиги, майин ва иссиқликни яхши сақлай олиши билан ажралиб туради. Бундай маҳсулотларни ишлаб чиқариш учун асосан қўйнинг майин жунидан фойдаланилади. Қўйларнинг дағал жуни эса одатда қирқиб олингач, ташлаб юборилади.

Ҳар бир қуйдан қирқим даврида тозаланмаган холда ўртача 1-1,5 килограмм атрофида жун олиш мумкин. Ундан сифатли маҳсулот ишлаб чиқариш учун эса жунга дастлабки ишлов бериш талаб этилади. Яъни, дағал жун толасини таркибидаги турли чиқиндилар, табиий ёғ қолдиқларидан тозалаш зарур. Дастлаб, жун толаси сараланиб, кейинги босқичда механик усулда титиш ва тозалаш жараёнидан ўтказилади. Сўнг спирт актив модда, сода, махсус ферментлардан иборат эритма ёрдамида ювилади. Бу жараённинг асосий қисми бўлиб, унда жун толаси таркибидаги ёғ-моддалар кимёвий моддалар таъсирида эрувчан ҳолатга ўтади. Махсус ферментлар эса жун толасининг майинлашишини таъминлайди. Ювиш жараёнида хомашёнинг физик-механик хоссалари сақлаб қолинади, намланувчанлиги, сув шимувчанлиги ва майинлиги ортади.

Биргина Наманган вилояти Наманган шаҳрида 147 268 дона, Чуст туманида -118 213 дона, Поп туманида -113 849 дона, Янгиқўрғон туманида - 66 052 дона, Тўрақўрғон туманида - 56 411 дона, Косонсой туманида – 54 530 дона, Чортоқ туманида – 48 184 дона, Учқўрғон туманида – 36 511 дона, Норин туманида – 36 291 дона, Уйчи туманида – 35 781 дона, Наманган туманида – 28 844 дона, Мингбулоқ туманида – 18 151 дона қўй-ечкилар мавжуд бўлиб, маҳаллий чорвадорлар томонидан битта қўй-ечкидан бир марта тола олишда 1,8 кг жун толаси йилига ўртача 2 минг 600 кг ҳайвон жунлари олинади

1-расм. Наманган вилоятининг туманларида жун маҳсулотини ишлаб чиқариш миқдори.

Тадқиқотнинг давомийлигида маҳаллий ҳайвон жунларидан фойдаланиш кўламини ошириш ҳамда буюмлар ишлаб чиқаришга тадбиқ қилиш мақсадида жун толасининг физик-механик ҳамда кимёвий, хусусиятларини таҳлил қилиш ҳамда ундан самарали фойдаланиш бўйича тадқиқотлар олиб боришни мақсад қилиб олинди.

ҲОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙҲАТИ: (REFERENCES)

1. Maxmudov A.A. (2022). T15K6 ASBOB SOZLIK PO'LATLARIDAN TAYORLANGAN QATTIQ QOTISHMALARNI ISHONCHLILIGINI ANIQLASH. Экономика и социум, (6-2 (97)), 130-134.